

Passie voor de Groninger Ploeg

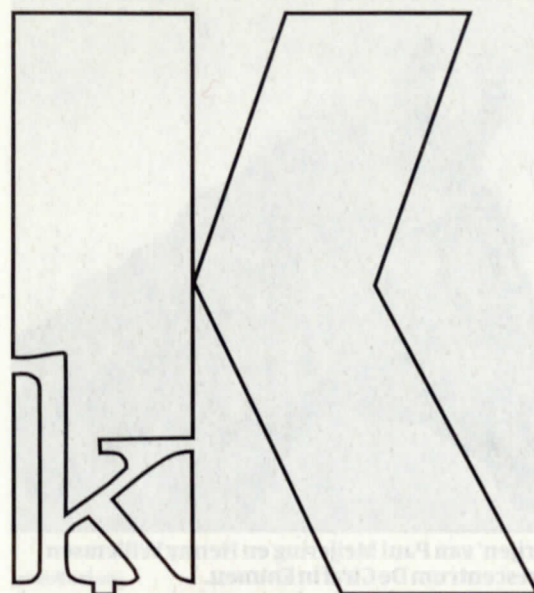
Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
14 mei
1999

Grote liefde

◀ De drie Groningers die hun Ploeg kunst exposeren in Bergen. Vlnr: Wim Koops, Henk van Os en Theo Niemeijer.

Foto: John Stael

Ze hebben iets met elkaar. Vriendschap, zeker, maar die dateert al van vroeger. Er is meer dat bindt. Ze hebben één grote liefde, die ze ook nog kunnen delen: passie voor kunst en dan vooral de Groninger Ploeg in wiens stichting ze ook zitting hebben. Henk van Os, oud-directeur van het Rijksmuseum, Wim Koops, oud-bibliothecaris van de RuG, en Theo W. Niemeijer, dé Theodorus van de koffie, thee en tabak, vormen een driemanschap. Drie Groningers, die Groningen lief hebben en zijn kunst verzamelen. Werk van eigen bodem, Werkman, Dijkstra, Alkema, Hansen, Altink, Wiegers, Jordens, Van der Zee. Idealistische schilders, die in de jaren twintig Groningen op kunstgebied wilden ontginnen. Voor het eerst zijn die particuliere collecties nu bijeen in Museum Kranenburgh in Bergen – NH

Wim Koops kon geen boek meer kwijt en begon toen met kunst

■ Een bibliofiel is hij niet. Hij is meer dan een liefhebber van boeken. Hij is een bezetene. „Ik ben een bibliomaan. Ik kan niet zonder boeken.” Hij verslindt boeken zoals zijn vriend Theo Niemeijer gallons of tea drinkt. „Er gaat geen dag voorbij of er komt hier wel een boek binnen. Als student at ik soms drie dagen niet warm om maar een boek te kunnen kopen. Ik had dagen dat ik zestien uur las. Mijn leven is een en al boek.”

In het café schuimt niet alleen het bier; in het café bruist het ook van ideeën. Dat was bij de Minerva studenten niet anders toen zij in 1918 in een dranklokaal in de Ebbingestraat in Groningen de 'Vereeniging Groninger Kunstkring De Ploeg' oprichtten. Jan Altink bedacht die naam. „Omdat er in Groningen niet zoveel te doen was op kunstgebied dacht ik aan ontginnen en dus aan ploegen.”

Door **Cees Stolk**

De schilders van De Ploeg waren artistieke vernieuwers, zij het dat zij zich lieten inspireren door de Duitse expressionisten zoals Kirchner. De Ploegers trokken erop uit en ontdekten het Groninger Hogeland, het landschap ten noorden van de stad Groningen. Het platste land ter wereld, maar voor De Ploegers een zee van ruimte, een land van driekwart hemel.

Het verhaal gaat dat één van hen, Job Hansen, aan het Reitdiep zat te schilderen toen een boer over zijn schouders meekeek en vroeg: „Wat schilderst doe toch, mien jong?” Waarop Hansen plechtig antwoordde: „Ik schilder roemte.”

Verlustigden

Dankzij De Ploeg bleek er zo iets te zijn als het 'Groninger landschap'. Voordien trokken schilders uit Groningen zuidwaarts en verlustigden zich in het schilderachtige Drenthe. Maar De Ploegers namen de fiets naar het noorden en troffen elkaar bij het Blauwborgje, de naam van

twee boerderijtjes onder de rook van de stad in de buurt van het meanderende Reitdiep. In de boomgaard van boer Schuitema streken De Ploegers neer. Terwijl de boerin koffie zette en pan-

nenkoeken bakte, tekenden en schilderden zij naar hartelust. Nergens anders zijn zoveel Ploeg-schilderijen ontstaan als bij het Blauwborgje.

Job Hansen was van de Ploegers wel een aparte vogel. Zijn vrienden zagen met verbazing zijn nonchalante manier van schilderen. Zonder kwast, maar met zijn vingers aaide hij als het ware de zeer verdunde verf op de plankjes. Hij probeerde zo vat te krijgen op het landschap. Lukte het niet, dan gooide hij het plankje gewoon weg. Het verhaal wil dat je rond het Blauwborgje in de takken van de bomen veel werk van Hansen kon aantreffen.

Schoonheid

Van alle Ploegers van het Groninger landschap was Jan Altink de beste. Dat vonden ook zijn kameraden. Als bij geen ander is de ruimte van het Hogeland ook ruim, maar van een niet te evenaren schoonheid. Johan Dijkstra was een ander type, geen vernieuwer, maar een excellent vakman. Zijn vroegste werk is wilder, ruiger en ook expressionistischer en daarom bij kenners meer geliefd.

Hendrik Nicolaas Werkman was degene die als eerste internationaal werd erkend. Met dank aan Willem Sandberg van het Stedelijk Museum, die de door de Duitsers gefusilleerde kunstenaar eerde als gold het zijn protégé. Sandberg placht Werkmans grafisch werk te vergelijken met de sonates van Mozart.

Voedingsbodem

Henk van Os slaat de spijker op de kop als hij in het begeleidend cahier voor de tentoonstelling stelt: „Steeds weer blijkt dat Groningen een ongewoon vruchtbare voedingsbodem is geweest voor fascinerende kunst.” Het Museum Kranenburgh opent vanaf vandaag een wereld die voor velen lang onbekend bleef.

De Ploeg in Bergen, de keuze van Henk van Os, Wim Koops en Theo Niemeijer. Particuliere kunstcollectie in Museum Kranenburgh te Bergen – NH -. Geopend van 15 mei tot en met 19 september, van dinsdag tot en met zondag tussen 13.00 en 17.00 uur. Telefoon Museum 072-5898927.

Theodorus Niemeijer ontdekte Hendrik Werkman in New York

■ Hij zegt het wat besmuikt en lacht verlegen: „Ik ben opgeleid als theeproever. Eerst een half jaar in Londen gezeten en toen vier maanden in Ceylon. 's Morgens proefde ik tweehonderd soorten thee. Op dat vroege uur is je smaak het beste en ontwikkel je ook een fijne neus. Ik heb toen een scherpe reuk ontwikkeld.” Koffie zegt hem niks, een massaproduct, twintig, dertig soorten maar en dan proeven geen kunst. „Thee is veel leuker. Thee heb je in vijf- tot zesduizend soorten. Thee proeven is net als wijn, een

Wim Koops heeft zijn boeken nooit geteld. Hij schat dat het er tussen de twaalf- en vijftienduizend moeten zijn. De woonkamer puilt uit, de studeerkamer ook en elke tafel is een leestafel geworden met stapels boeken. Zelfs de kelder is niet veilig voor zijn hartstocht en is omgetoverd tot een onderaardse bunker van boeken waar geen doorkomen aan is. „Als ik honderdvijftig word ben ik nog niet uitgelezen.”

De oud-bibliothecaris van de RuG en oud-voorzitter van het Letterkundig Museum heeft de boekenliefde niet van huis uit. Vader had als directeur van de Gideon kistenfabriek bij het Winschoterdiep andere kopzorgen en raadde hem een studie geschiedenis af. „Leraar vond hij maar niks. Het liefste was ik boer geworden. M'n hele familie was boer, maar vader vond rechten meer bij mij passen.”

Koops studeerde in 1954 af en viel van het ene baantje in het andere. Zat als griffier op het provinciehuis en hield zich bezig met de onteigening van de weg Winschoten-Pekela; was bode bij de Raad van Europa; werkte bij het ministerie van onderwijs aan de dertiende versie van de Omroepwet; kon bij de NRC van mr. Stempels op de parlementaire redactie komen, maar koos voor Wolters Noordhoff waar hij manuscripten inkocht. „Dat verdiende heel goed en van het geld kon ik mijn flat in Groningen volstoppen met boeken.” In 1964 komt de felbegeerde functie van bibliothecaris aan de Rijksuniversiteit vrij. „Ik dacht daar nog meer te kunnen lezen, maar dat viel tegen. Ik was meer bezig met organiseren dan met lezen.” Koops, de literatuurhamster, kwam om in de boeken en verlegde zijn interesse naar grafisch werk. „Waarom? Simpel, schilderen kon ik niet kwijt. De wanden waren in beslag genomen door boeken.”

Koops favoriete schilder is Johan Dijkstra zoals het kleurrijke L'attente, maar ook op de Chassidische Legenden van Werkman, in zijn bezit, is hij apetrots. „De Ploeg is voor mij niet het hoogste in de schilderkunst. De Duitse expressionisten zoals Kirchner zijn beter, maar onbetaalbaar.”

Boeken blijven desondanks zijn grootste passie. „Ik ben een achttiende eeuw. Het gaat mij om de inhoud van een boek, niet om de illustraties of de fraaie uitvoering. Kennis is bij mij nog altijd macht.”

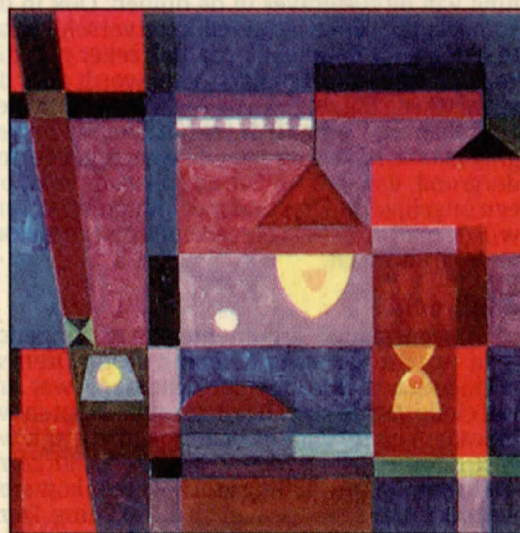
▲ Uit de collectie van Wim Koops: 'De stier is los!', tekening uit 1950 van Henk Melgers - 1899-1973 -.

Foto: Thijs Quispel

Henk van Os kocht zijn eerste schilderij voor 500 gulden

■ „Ik hou van Groningen en haar kunst. Dus hou ik van De Ploeg en heb ik thuis werken van die kunstenaars aan de muur hangen.” Iets meer dan vijftig kunstwerken heeft Henk van Os verzameld, de meesten hangen bij hem thuis, een klein deel bij zijn kinderen. Dé professor/doctor in de kunsthistorie, dé voormalig directeur van het Rijksmuseum in Amsterdam is vooral bekend als dé verteller van kunst. Als een vader des vaderlands praat hij begrijpend en innemend over kunst met een grote K en niemand - behalve misschien vroeger Pierre Jansen - die hem daarin evenaart. In de derde klas van het Praedinius Gymnasium in Groningen ontmoette Henk van Os in 1953 Evert Alkema, de zoon van Wobbe, één van de Ploegers van het eerste uur. Van Os verzamelde toen al afbeeldingen van moderne kunst en 'viel' meteen voor het werk van Wobbe Alkema, die slechts kort lid was van De Ploeg. „Dat kwam omdat hij niet van cafés hield, niet dronk, geen handige babbler had, maar vooral omdat hij anders schilderde dan de anderen. Wobbe schilderde abstract. Hij was constructivist en dat was in de jaren twintig heel modern. Niet alleen in Groningen, maar in heel West-Europa. Met een beetje overdrijving kun je zeggen: hij was toen de

▲ Henk van Os viel meteen voor het werk van Wobbe Alkema - 1900-1984 -. Hier afgebeeld is diens 'Compositie 55'.

Foto: Thijs Quispel

enige avant-gardist in Groningen.” Van zijn spaarcenten kocht Van Os voor vijfhonderd

prettig avontuur.”

Theodorus W. Niemeijer, de Vijfde in de dynastie van de heren van de thee, kwam in 1954 in de fabriek van 1819, maar moest die amper twintig jaar later verkopen aan een Engelse multinational. Hij bleef een tijdje marketing manager maar „het waren niet mijn mooiste jaren.” Hij stapte in 1978 uit het bedrijf, boekte een vakantie naar New York en botste bij toeval op een andere Groninger, Hendrik Werkman, van wie werk tentoongesteld werd in het beroemde Guggenheim museum. „Dat gaf een schok van herkenning en vanaf die tijd ben ik me voor Werkman gaan interesseren.”

Frans Haks

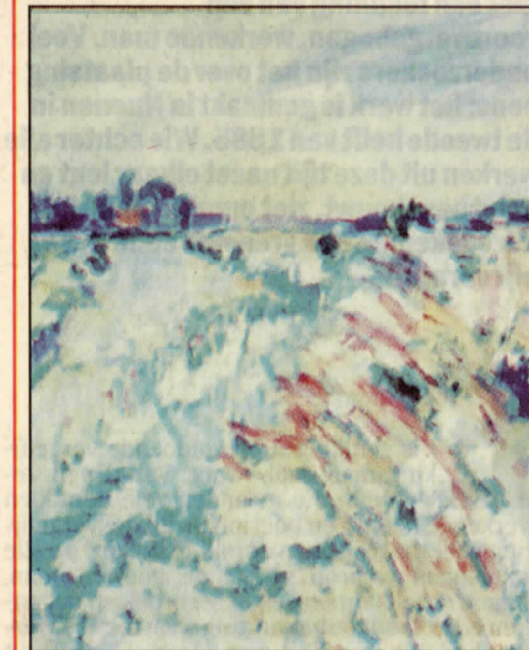
Hij kocht van Werkmans dochter Fie het Zelfportret uit 1922, alom erkend als meesterwerk behalve door de directeur van het Groninger Museum Frans Haks.

„Die vond het vreselijk en wilde het in zijn museum niet hebben. Toen kocht ik het maar omdat ik vond dat het in Groningen hoorde en niet naar Zwitserland of zo moest gaan.” Voor Niemeijer is Werkman nummer één. „Hij was altijd in de weer met letters. Hij speelde er mee en experimenteerde met druksels. Kunst maken met eenvoudige middelen, dat fascineert mij enorm. Werkman is zo speels.”

Eigen bos

Iets heel anders fascineert hem ook: bomen. Onlangs kocht hij van één van de Hazewinkels een bos van 25 hectare in Roderesch en is bezig zo zijn eigen natuur te scheppen. Twee ochtenden per week zaagt en kapt hij. „Als kind al wou ik een eigen bos. Moeder deed wat in het verzet en liet ons aan het eind van de oorlog voor onze veiligheid onderduiken in de bossen van Norg. Vanaf die tijd droomde ik ervan ooit een bos te bezitten.”

Tot slot: is zijn kunst een vorm van belegging? Hij is te zeer heer om not amused te zijn over de vraag. „Nee, ik verkoop geen kunst om me te verrijken. Ik hou van kunst en daarom hangt bij mij alles aan de muur en kijk ik daar elke dag met plezier naar.”

▲ Dit 'Veld met zuring langs het Reitdiep' van Job Hansen - 1899-1960 - is in het bezit van Theodorus W. Niemeijer.

Foto: Thijs Quispel

◀ De favoriet van Henk van Os: 'Schilder op ladder' van Job Hansen.

Foto: Thijs Quispel